

A CUSTODIA DO TERRITORIO COMO FERRAMENTA DE CONSERVACIÓN

Ramsés Pérez*

Galiza é unha paisaxe humanizada que as galegas e os galegos modelaron e xestionaron durante séculos. Porén, nos últimos anos, a xestión do territorio e nomeadamente dos espazos naturais protexidos foi deixadas case exclusivamente nas mans da administración, cuns resultados moi discutíbeis. Neste artigo presentamos a custodia do territorio, un crecente movemento de conservación que de maneira participativa e desde a sociedade civil ofrece unha nova posibilidade de xestión e con grandes posibilidades.

CONSERVACIÓN DO PATRIMONIO NATURAL E CULTURAL

Galiza segue a ser a última comunidade do Estado español en superficie protexida e boa parte dela carece das ferramentas legais axeitadas (programas PORN, PRUX...) para levar adiante a conservación dos seus valores.

Os últimos informes do *Observatorio de la Sostenibilidad en España* indican que pese a que o número de espazos naturais protexidos (ENP) aumentou desde 1990 até 2006, tamén son máis as especies ameazadas, incrementándose nun 34,6% e pasando de 448 a 603 taxóns. Por tanto, máis ENP non significa necesariamente unha mellor conservación da paisaxe, nin das especies, nin dos espazos. Non é este o lugar para analizar en profundidade as causas desta situación, porén, un dos motivos é a actual política medioambiental das administracións, pouco participativa e feita á marxe da sociedade civil. Numerosos son os exemplos fallidos (A Limia, Os Ancares...) que, lonxe de favorecer a percepción dos ENP como unha oportunidade, provocaron rexeitamento de todo aquilo relacionado coa protección ambiental.

Ante esta situación, ADEGA avoga por seguir loitando para que se cumpra a lexislación e para que os nosos espazos naturais vaian en aumento e teñan a protección que deberían. A outra medida pola que apostamos é a de deseñar e executar iniciativas de conservación e participación que, aínda que pequenas, poidan servir de exemplo de como entendemos que se deben facer as cousas. Este último reto xa nolo formulaba a Estratexia Galega de Educación Ambiental alá polo ano 2000, e a custodia do Territorio é unha das estratexias que deben complementar ás políticas de conservación da Administración.

Ramsés Pérez

A CUSTODIA DO TERRITORIO

É unha nova e crecente estratexia de conservación do patrimonio natural, cultural e paisaxístico. A súa principal característica é a implicación da sociedade civil na xestión responsábel do territorio ao ser desenvolva por propietarios de terras e entidades de custodia (asociacións, concellos, etc.) mediante diferentes tipos de acordos. Nos últimos anos, iniciáronse no noso país numerosas experiencias de conservación a través desta ferramenta.

Basora e Sabaté (2006) defíneina "como un conxunto de estratexias e instrumentos que pretenden implicar a propietarios e usuarios do territorio na conservación e o bo uso dos valores e dos recursos naturais, culturais e paisaxísticos. Para conseguilo promoven acordos e mecanismos de colaboración continua entre propietarios, entidades de custodia e outros axentes públicos e privados".

OS ACORDOS DE CUSTODIA

Unha das palabras chave na custodia do territorio debe ser "confianza". De feito, os acordos de custodia son procedementos voluntarios entre os propietarios e as entidades de custodia, verbais ou por escrito. As entidades de custodia pola súa parte, son organizacións públicas ou privadas, sen ánimo de lucro, que traballan na conservación do patrimonio natural e cultural.

Os acordos de custodia poden ser sen transmisión da xestión ou con transmisión da xestión. Nos que contemplan a transmisión da xestión, os donos da finca continúan dándolle uso a mesma, porén acordan conxuntamente coa entidade de custodia unhas tarefas determinadas a ter en conta na xestión da parcela. Nesta modalidade, a entidade de custodia será a encargada de facer valer os acordos tomados facendo un seguimento dos mesmos.

Os acordos con transmisión da xestión son aqueles nos que a entidade de custodia realiza a xestión total ou parcial da finca e nos que tamén debe velar polo seguimento dos acordos tomados. As opcións legais desta modalidade son o arrendamento de dereitos de tala, pasto e outros, a cesión de uso, a transmisión de dereitos reais e as servidumes, o usufruto, a fiducia e a transmisión da propiedade por doazón, compravenda, permuta ou legado. A Xarxa de Custodia del Territori de Catalunya apunta outras vías de colaboración como as doazóns monetarias e materiais, os compradores de custodia, os avais de custodia e os voluntarios para a custodia.

A XESTIÓN DAS PARCELAS CUSTODIADAS

A xestión das parcelas custodiadas non implica necesariamente "deixar a finca a monte", máis ben todo o contra-

A CUSTODIA DO TERRITORIO EN POUCAS PALABRAS

• QUE É?

É UNHA NOVA E CRECENTE ESTRATEXIA DE XESTIÓN DO TERRITORIO QUE TEN COMO OBXECTIVO A CONSERVACIÓN DO PATRIMONIO NATURAL, CULTURAL E PAISAXÍSTICO DUN TERRITORIO CONCRETO.

• COMO?

MEDIANTE ACORDOS VOLUNTARIOS, VERBAIS OU ESCRITOS, ENTRE PROPIETARIOS/AS DE FINCAS E ENTIDADES DE CUSTODIA QUE ESTABLECEN UN PACTO PARA XESTIONAR A PARCELA CUSTODIADA.

• QUEN?

PROPIETARIOS/AS DE FINCAS E ENTIDADES DE CUSTODIA, QUE PODEN SER ENTIDADES PÚBLICAS OU PRIVADAS (FUNDACIÓNS, GRUPOS ECOLOXISTAS, ADMINISTRACIÓNS PÚBLICAS, ETC.)

• ONDE?

EN PARCELAS QUE TEÑAN OU Poidan TER VALORES NATURAIS, CULTURAIS E/OU PAISAXÍSTICOS.

• CANDO?

OS ACORDOS DE CUSTODIA ESTABLECEN O PERÍODO DE ACTUACIÓN, PODENDO IR DE VARIOS MESES A VARIOS ANOS, SEGUNDO AS ACCIÓNS DE XESTIÓN ACORDADAS.

calquera outro cidadán que queira contribuir á mellora do noso medio para o que se destinan espazos como, por exemplo, a Eira da Xoana ou actividades como os Campamentos do río Tea, etc.

A custodia ofrece en Galiza unha nova oportunidade de conservación sobre todo se pensamos que o 90% do país está en mans privadas ou é de particulares.

A CUSTODIA XA TEN HISTORIA

A custodia do territorio é unha nova e crecente estratexia de conservación, pero deberíamos aclarar que a novidade se refire especialmente a Galiza e a outras parte do Estado español, pero non ao conxunto do planeta.

As orixes da custodia tiveron lugar a finais do século XIX nos Estados Unidos, no ano 1890, coa creación de *The Trustees of Reservations*, baixo o termo anglófono *land stewardship*. Cinco anos despois nace no Reino Unido a primeira entidade de Europa, *The National Trust*. Posteriormente, estendeuse a Canadá, a outros países de Europa e a América Latina.

Na actualidade a estadounidense *The Nature Conservancy* é a maior entidade de custodia do mundo, nada en 1951, ten un millón de membros e xestiona 48 millóns de hectáreas e uns 8.000 quilómetros de ríos en máis de 30 países.

No Estado español, á iniciativa pioneira foi a creación do refuxio de rapaces de Montejo de la Vega, en Segovia promovida en 1975 por Félix Rodríguez de la Fuente e WWF/ADENA. Tamén por aquelas datas, ADENEX en Extremadura ou o GOB en Mallorca crearon unha rede de reservas naturais a partir da adquisición de propiedades privadas. En Galiza, unha das entidades pioneiras foi a Asociación Ridimoas, alá polo 1988.

Porén, é no ano 2000 cando se formaliza o concepto de custodia do territorio coa sinatura da Declaración de Montesquieu. No ano 2003 créase a Xarxa de Custodia del Territori (XCT) en Catalunya, á que seguen outras moitas entidades en diferentes territorios de todo o Estado.

Ramsés Pérez

rio. Así, en moitos casos, os acordos de custodia implican a continuidade destas tarefas, a súa recuperación con voluntariado ambiental ou a modificación dalgúns aspectos no seu uso. A custodia permite o mantemento das actividades económicas, da cultura e do desenvolvemento rural.

Á vista das iniciativas desenvolvidas ao longo destes anos por ADEGA e Proxecto Ríos, cremos que a custodia do territorio ten unha interesante vinculación coa conservación do patrimonio e da paisaxe e coa participación social. A través dela, poden participar propietarios que teñen terras abandonadas e

Casa Perfeuto María
Cociña caseira, natureza
e silencio
Costa Atlántica - Outes - A Coruña
Tfno: 981 851 009
www.casaperfeutomaria.com

* Ramsés Pérez é educador ambiental en ADEGA. + info: www.custodiaterriori.org
www.custodia-territorio.es